

HANDLINGSPLAN FOR MILJØTILTAK I LANDBRUKET HVALER KOMMUNE 2024 – 2028

Bønder og grunneiere kan søke kommunen om tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket. Formålet er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap, og redusere forurensningen ut over det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Tiltak innen hovedkategorien Landbrukets Kulturlandskap og Reduksjon av forurensning likestilles. Midlene brukes til tiltak som ikke dekkes av regionalt miljøprogram, RMP.

Ordningene er hjemlet i *forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket* som setter rammene for tildeling av tilskudd. Forskriften angir at kommunen skal fastsette overordnede retningslinjer for prioritering av søknader.

Målgruppa er aktive bønder og eierne av landbrukseiendommer, og ordninga gjelder bare etablering av tiltak, ikke drift. Grunneier må alltid gi tillatelse til gjennomføring av prosjekt eller tiltak, om eiendommen drives av andre. Foretak må være registrert i enhetsregisteret.

Det er en forutsetning at kommunene utarbeider overordnede retningslinjer og flerårige tiltaksstrategier, basert på nasjonale, regionale og lokale miljøutfordringer.

Forurensingsloven, Naturmangfoldloven, og Kulturminneloven skal spesielt legges til grunn ved handtering av ordningen. Vannressursloven er også tillagt stor viktighet.

Regionalt miljøprogram (RMP) for jordbruket i Oslo og Viken 2023 – 2026 legger føringer for fordeling av SMIL-midlene til kommunene. Det er viktig at fordelingen til kommunene i tilstrekkelig grad hensyn tar de ulike formålene med SMIL. Klimatilpasning, herunder *hydrotekniske tiltak, prioriteres der behovene er store. Tiltak for ville pollinerende insekter og truet natur bør i tillegg vektlegges.*

Oppfølging av helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden skal særskilt prioriteres og midlene skal brukes der de har størst effekt.

Denne planen erstatter strategiplan for miljøtiltak i landbruket 2013-2016 sak 12/2384. En revidert strategiplan ble påbegynt men ikke avsluttet i 2020. Denne legges delvis til grunn for denne nye handlingsplanen for miljøtiltak i landbruket.

Status, utfordringer og fokusområder

Det er et nasjonalt mål å ta vare på matjorda, sikre matproduksjon og tilstrebe et allsidig og bærekraftig landbruk. Det er et viktig lokalt mål å opprettholde grovforbasert husdyrhold og ta vare på produksjon av lokal mat, spesielt frukt, bær, grønnsaker og potet. Landbruket på Hvalerøyene har et noe begrenset omfang, men spiller en viktig rolle for å opprettholde kommunens verdifulle kulturlandskap og egenart.

Kommunen består av et kyst- og småskalalandskap med mange små jordskifter og enheter samt en eierstruktur som gjør at et rasjonelt og effektivt landbruk kan være vanskelig å gjennomføre. Kulturlandskapet er preget av lange smale jorder mellom knauser ofte delt med en bekk i midten. Det kan være bare noen ti-talls meter eller mindre mellom de ytre kantsonene. Det er ingen store sammenhengende jordbruksletter slik som på fastlandet. Samtidig er disse forholdene med på å skape og bevare det store biologisk mangfold og kulturlandskapet som Hvaler kommune er kjent som. Det er derfor svært viktig å prøve å opprettholde drifta også på de små brukene.

Vannmiljø, kantvegetasjon og biologisk mangfold

Kantvegetasjon langs vassdrag er gitt en streng beskyttelse i lovverket men tillater skjøtsel såfremt man ikke reduserer de biologiske verdiene som finnes i kantsonen.

Landbruksarealer der det søkes produksjonstilskudd skal ha en naturlig kantsone på minst 2 meter mot alt vann. Ved nydyrking skal det settes igjen en sone på minst 6 meter. På erosjonsutsatt jord bør kantvegetasjonen være en del bredere. Kantvegetasjon dekker sonen helt fra vannkanten og opp til flomsikkert land og omfatter dermed alt fra sumplanter til urter, busker og trær, av og til som elveskog.

Hvaler kommune har som mål å praktisere en lokal kantsoneskjøtsel innenfor rammene i lovverket. Vi har et stort fokus på å vedlikeholde det åpne kulturlandskapet mellom øyene som domineres av fjellknauser og tørrlendte lyng- furu- og einerlandskap, samtidig som arealene skal inngå i en moderne landbruksdrift hvor god arrondering også må vektlegges.

Kantvegetasjon kan være svært mye, alt fra store enkelttrær eller tett høyreist løvskog, til alle former for krattskog og busker, som slåpetorn og rubus-arter og høyt voksende gress og urter. Sammenhengende kantsoner er naturlige vandrings- og spredningskorridorer for mange arter. Det er viktig med en lokaltilpasset skjøtsel som ivaretar de arter og miljøer som naturlig forekommer i lokaliteten og med fokus på generelle krav til kantsoneskjøtsel gitt fra de sentrale retningslinjene. Hvaler kommune er en nasjonalparkkommune med mange viktige naturtyper og rødlistearter som bør tas spesielt hensyn til. Kommunen vil være en praktisk rådgiver til de enkelte grunneierne for å optimalisere miljøeffekten av skjøtselen.

Kommunen har med unntak av Arekilen ingen større ferskvannssjøer eller vassdrag, men mange bekker, herunder flere ørretbekker som går gjennom jordbruksområder før de renner videre ut i havet. Mesteparten av den dyrkede jorda nyttes til grasproduksjon og det er lite høstpløyde arealer. Erosjon fra åpen åker finnes i svært liten grad på Hvaler. Ofte er det etablert et fast grasdekke eller kantsone ned til normalvannstand og det forekommer sjeldent jordtap. De produktive arealene er derfor lite utsatt for næringsavrenning og erosjon. Ifølge NIBIO sin kartlegging har kommunen i hovedsak arealer i middels og liten erosjonsrisiko. Bekkene og nære sjøområder tilføres likevel noe næringsstoffer fra gjødsling og kloakk.

Flere av bekkedragene er registrert som viktige naturtyper, mange av dem er sjøørretbekker. Noen bekker har årssikker vannføring og mange tørker ut med jevne mellomrom. Bekkedrag og åpne grøfter kan begynne å gro igjen, tettes, bli grunne og etter hvert forsvinne fra landskapsbildet. Skjøtsel og ettersyn av disse med hensyn til artsmangfold er derfor viktig. Bekkedrag som regelmessig renses og hvor skjermende kantvegetasjon får slippe til gir stort artsmangfold av planter, insekter, fisk og dyr. Hvaler kommune ønsker å ivareta åpne landbruksgrøfter og gjenåpne enkelte bekkelukkinger dersom det ligger til rette for det.

Kommunen vil tilstrebe å redusere omfattende rydning langs de åpne bekkedragene og heller plante ut busker og trær tilpasset øvrig vegetasjon der det er lange, åpne strekninger uten le, skygge og skjerming. Skygge er viktig for unngå uttørking, for vanntemperaturen og det begrenser algevekst. Det gir blant annet gode hekkeplasser og skjul for fugler og gode biotoper for fisk, insekter, amfibier og andre dyr.

Endringer i klimaet gir stadig utfordringer for landbruket. Spesielt viser dette seg som kraftige nedbørsperioder og nedbørsflommer. Landbrukets hydrotekniske anlegg inkludert grøftesystemer kan være for små og klarer ikke å ta unna store vannmasser, noe som igjen kan føre til flom, graving og ras i kantene og fare for forurensning. Utbedring og bedre tilpassing av gamle grøfteanlegg og kulverter kan motvirke dette. Bevaring eller tilplanting av solid kantvegetasjon bidrar til å redusere tap av matjord, fanger opp næringsalter og redusere forurensningsfaren. I tillegg til lavere kantvegetasjon og busker bør store lauvtrær og gamle trær få stå dersom de ikke skaper problemer for drift av dyrka mark. Disse skaper viktig skygge for blant annet sjørørreten og bidrar til et større arts mangfold i og langs bekkedragene. Sammenhengende kantsoner er naturlige vandrings- og spredningskorridorer for mange arter. Man bør unngå at beitedyr beiter langs hele elvestrekninger dersom elvekanten ikke er tråkksterk nok. Gjerdning mot bekk bak kantvegetasjonen kan også avhjelpe denne type slitasje og utrasningsfare.

Skogbruk

Skogbruket på Hvaler preges av små enheter, mye er eid av utenbygdsboende som verken skjøtter eller avvirker skogen. Skogen i kommunen har store impedimentsområder som ikke anses drivverdig. Mye holder ikke kvalitetskravene som tømmer. Det er viktig å opprettholde rydding, vedhogst, beiting og slått over hele kommunen for å unngå at landskapet endres ved gjengroing. Skogen er samtidig viktig for rekreasjon og opplevelser. Opparbeidede stier og gamle ferdselsårer må tas hensyn til ved rydding og hogst, slik at fremkommeligheten blir godt ivaretatt. Man må sikre formålet, brukerinteresser og verdiene og i tillegg ta vare på det biologiske mangfoldet.

Kulturhistorie

Enkelte kulturhistorisk bygningstyper, eksempelvis stabbur, smier og løer har ikke lengre en naturlig plass i gårdsdriften og vi ser at de forfaller. Hvaler kommune ønsker gjennom denne tilskuddsordningen å verdsette historisk interessante kulturminner ved blant annet å istandsette og synliggjøre steingjerder, varder og tråkk ved skjøtsel, rydding og enkle tiltak.

Beitekultur

Et viktig tiltak for vern av landskapet på Hvaler kommune er å ivareta og fremme beitekulturen. De fleste bønder ønsker i størst mulig grad å ta vare på kulturlandskapet og unngå gjengroing. Beitedyra bidrar til å holde uønsket vegetasjon nede og på den måten fremme biologiske mangfold. Beitebruk er i tillegg god dyrevelferd. Gjerdning og skjøtsel av utvalgte beiteområder, viktige kulturbetingede beiteområder samt lokal og nasjonal kulturlandskapsverdi prioriteres. Rydding og fjerning av gamle piggtrådgjerder inngår som en viktig og naturlig del av skjøtsel av utmarksbeite.

Aktuelle registreringer og temaplaner

Hvaler kommune har flere handlingsplaner og registre som legges til grunn i den daglige forvaltningen:

- Statsforvalteren har registrert nasjonalt viktig kulturlandskap og kulturmiljøer (KULA) og det er gjennomført naturtypekartlegging i hele kommunen.
- Det foreligger en registrering av Ørretbekker i Østfold utarbeidet av Statsforvalteren i Oslo og Viken i 2015.
- Kommunedelplan for kulturminner 2018-2030
- Kommunedelplan for naturmangfold vedtatt 17.02.2022. Kommunen har flere utvalgte naturtyper.
- Verneforskriften for Ytre Hvaler nasjonalpark ble vedtatt 26.06.2009. Det går frem av kartgrunnlaget at store deler av landarealene i nasjonalparken, både på holmer og deler av de større øyene er viktige beiteområder.
- Etter at Vannforskriften ble fastsatt i 2006 har kommunen vært en del av vannområde Glomma sør for Øyeren.
- Helhetlig tiltaksplan for er ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv vedtatt i 2021 (Oslofjordplanen)

Retningslinjer for SMIL

Behandling av søknader om tilskudd følger bestemmelsene i forskrift om spesielle miljøtiltak i landbruket.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-02-04-448>

Under følger i tillegg de lokale retningslinjene som gjelder for behandling av søknader ut over bestemmelsene i nevnte forskrift. De lokale retningslinjer er utvalgt og tilpasset kommunens behov og prioriteringer.

Søknadsskjema er i ALTINN.

Krav til søknaden

Søknaden skal inneholde følgende informasjon:

- Lag en enkel beskrivelse av tiltaket.
- Last opp aktuelt kartutsnitt.
- Kostnadsoverslag for omsøkte tiltak.
- Overslaget skal vise hvordan kostnadene er fordelt på ulike deler av tiltaket.
- Egeninnsats/ arbeidstimer er en del av kostnadene, skal det opplyses hvor mange timer det gjelder.

I søknaden skal det føres opp en forenklet finansieringsplan. I oversikten skal det framgå hvor mye tilskudd det søkes om, egen finansiering, eventuell annen finansiering og eget arbeid.

Tilskuddssatser

Hvaler kommune mottar årlig tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket fra landbruksdepartementet. Tiltak kan dekke med inntil 70 % av kostnadsoverslaget. Vi behandler søknader fortløpende og deler av kostnader til følgende kan søkes dekket:

- Eget arbeid med spade/saks
- Eget arbeid med motorsag/ryddesag
- Eget arbeid med traktor, gravemaskin, og annen redskap
- Materialkostnader, eks gjerdematerial, trær som skjermplanter
- Blomsterengfrø til pollinerende insekter
- Støtte til planlegging og tilrettelegging av tiltak – gjelder kun større prosjekter med flere aktører - Geotekniske utredninger i eks. vassdragsforvaltning.

Prioritering av tiltak – innen forurensning, flomdempende og erosjonsdempende tiltak

- Rehabilitering og åpne gamle, tette grøfter/avskjæringsgrøfter for å unngå vassjuk jord og for å bedre arronderingen
 - Reetablere kantvegetasjon/ fangvekster langs bekker/ planting av trær
 - Skjøtsel av kantsoner
 - Hogst/tytning
- *Hogst/tytning skal ikke være mer omfattende enn at vegetasjonsbeltet fortsatt fremstår som en skjerm.
- * Hogst/tytning skal ikke endre sammensetning av plantearter på stedet.
- * Det skal fortsatt være en komplett kantsone, bestående av trær, busker og urter/gras etter hogst/tytning
- * Ta gjerne ut gamle trær nærmest vannkanten for å unngå rotvelt som kan forårsake oppstuvning og erosjon.
- * Fjerne nedraste trær, kvist og avfall som kan føre til oppdemming.
- Drenerer jord for økt landbruksproduksjon for korn, potet og grønnssaker.
 - Erosjonssikre/flomdempende tiltak, for eksempel fordrøyningsanlegg og dammer
 - Etablering av permanent dekke over eksisterende utvendig gjødsellager (2024 -) ^
 - Støpning av fast dekke ved utvendig gjødsellagring (2024 -) ^

^ Disse tiltakene vil bli implementert som ordinære driftskrav i den nye gjødsselforskriften som har høringsfrist i juni 2024

Prioritering av tiltak - innen kulturlandskap, friluftsliv og biologisk mangfold

- Istandsetting og bruk av slåttemark, naturbeiter, kystlynghei
- Tiltak som fremmer beiting på øyer og holmer og i viktige kulturlandskapsområder, eks kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse (KULA – områder)
- Fremme et mest mulig økologisk og naturvennlig landbruk.
- Fremme tilgjengelighet ved etablering, vedlikehold, merking av tursti
- Fjerning av fremmede arter, eks kjempespringfrø, rynkerose, kanadagullris
- Slått og skjøtsel av eks biotopvennlige kantsoner og naturenger med stort artsmangfold
- Tiltak for bakkehekkende fugl i kulturlandskapet, eks skjøtsel og fjerning av høy vegetasjon
- Rydding av steingjerder
- Fjerne piggtråd
- informasjon om kulturminner/kulturmiljøer/biologisk mangfold

Søknad

Alle SMIL-søknader skal leveres elektronisk:

- Finn søknadsskjema her – Søknadsskjema i Altinn
- Logg inn på ID-porten/ Altinn
- Fyll ut skjema
- Fagsystem for kommunen: Agros

Søknadsfrist er 31. August

Utbetaling

Be om utbetaling ved å sende utbetalingsanmodning digitalt via Altinn.

Kontroll med bruk av midler

Når tiltaket er utført, skal søker sende sluttrapport via *Altinn* med anmodning om utbetaling av tilskuddsbeløpet. Sluttrapporten må inneholde følgende:

- en beskrivelse av tiltaket og hvordan det er gjennomført.
- regnskap med kvitteringer for utgifter, og opplysninger om eventuell medfinansiering fra andre kilder.
- timelister for eget arbeid.

Hele tilskuddet kan utbetales etterskuddsvis når tiltak er gjennomført.

Eventuelt kan deler av tilskuddet utbetales som forskudd, men minst 25 prosent av tilskuddet skal holdes tilbake inntil arbeidet er fullført, og sluttregnskapet er godkjent av kommunen. Benytt Altinn.

Andre lokale tilskudd (øremerkede midler) som kan vurderes etter denne handlingsplanen.

Se også egne beskrivelser og prioriteringer på Landbruksdirektoratets sider. Eksempelvis:

- Tilskudd til drenering av jordbruksjord [^] - *nytt fokusområde*
- Tilskudd til beiteområder (lag og foreninger)
- Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

[^]Korn-, potet- og grønnsaksarealer skal prioriteres ved fordeling av midlene, bl.a. av hensyn til vannmiljøutfordringer.

- Finn søknadsskjema her – Søknadsskjema i Altinn
- Logg inn på ID-porten/ Altinn
- Fyll ut skjema

Tildelte midler som ikke er disponert før 10. november, vil Statsforvalteren omfordele til andre kommuner med dokumentert behov for økt tilskudd.

Gerd Aina Isaksen
Rådgiver Landbruk
Hvaler kommune
19.06.2024.

Vår referanse

2020/1105-2-6731/2024-AINISA

